

Ю. О. Гринів

здобувач

ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долішнього НАН України»,

начальник Спеціалізованої державної податкової інспекції

з обслуговування великих платників у м. Львові

Міжрегіонального головного управління ДФС, м. Львів

СУТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА РЕГІОНУ ТА ЙОГО НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розглянуто основні визначення категорій "мале підприємство" та "підприємство", визначено їх суть. Проаналізовано тлумачення даних категорій в різних законодавчо-правових документах. Досліджено опосередкований зв'язок інноваційної та підприємницької діяльності, що виявляється в ініціативності підприємництва і прагненні його отримати високі економічні результати. Визначено суть інноваційного розвитку малого підприємництва. Наведені класифікаційні ознаки суб'єктів малого підприємництва у розвинених країнах в порівнянні із існуючим поділом в Україні. Досліджено та проаналізовано нормативно-правове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання у сфері малого підприємництва. Звернуто увагу на недостатню законодавчу підтримку інноваційного розвитку малого підприємництва як на державному, так і регіональному рівні.

Ключові слова: малі підприємства, підприємство, підприємницька діяльність, законодавче забезпечення, інновації, розвиток.

Hryniv Y. ESSENCE OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SMALL ENTERPRISE OF REGION AND ITS NORMATIVELY-LEGAL PROVIDING

Basic determinations of categories are considered "small enterprise" and "enterprise", certainly their essence. Interpretation of these categories is analysed in different legislatively legal documents. Connection of innovative and enterprise activity which appears in initiative of enterprise and aspiration of him to get high economic results is investigational mediated. Essence of innovative development of small enterprise is certain. The brought classification signs over of small business entities in the developed countries in comparing to the existent division in Ukraine. Investigational and the normatively-legal providing of activity of subjects of menage is analysed in the field of a small enterprise. Displace attention on insufficient legislative support of innovative development of small enterprise both on state and regional level.

Keywords: small enterprises, enterprise, entrepreneurial activity, legislative providing, innovations, development.

Суб'єкти господарювання в сфері малого підприємництва впливають на раціоналізацію і підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, накопичення та розвиток людського капіталу, а також акумулювання науково-технічного потенціалу країни. Завдяки малим підприємствам реалізується інноваційна політика держави, підсилюються її конкурентні переваги на світовому ринку. Спостереження фахівців свідчать про те, що 46 із 58 винаходів Західної Європи та Америки належать малим підприємствам. За даними наукового фонду США, підприємства з чисельністю працюючих до 100 осіб впровадили майже в 25 разів більше нововведень, ніж великі корпорації.

Однак, високий рівень ризику, який притаманний інноваційній діяльності, вразливість малих підприємств до змін внутрішнього та зовнішнього ринкового середовища задля досягнення високого рівня розвитку науково-технічної та інноваційної сфер вимагає втручання в процес регулювання з боку держави та її підтримки. Як показує досвід розвинених країн, що найкращих результатів розвитку малого підприємництва можна досягти завдяки раціональному поєднанню ринкових і державних регуляторів. А для цього необхідна, перш за все, досконала нормативно – правова база регламентації діяльності господарюючих суб'єктів у сфері малого бізнесу.

Деякі аспекти функціонування та розвитку малого підприємництва, визначення його суті, нормативно правового забезпечення висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: О. Амоші, С. Валдайцева, М. Гаман, С. Глазьева, Б. Гриньова, М. Крупки, О. Лапко, Г. Менш, , Б. Санто, Р. Солоу, Л. Федулова, А. Хартман, Н. Чухрай, Й. Шумпетера та інших. Дослідженням проблем державного регулювання у сфері малого підприємництва займались А. Блінов, З. Варналій, Н. Ісаєва, В. Ляшенко, С. Мочерний, Д. Рікардо, А. Сміт, А. Чандлер.

Однак, досі не вирішені питання системи ефективних інструментів державної підтримки діяльності малих підприємств, а зокрема питання щодо законодавчого забезпечення інноваційного розвитку малого підприємництва регіонів.

Формування та розвиток ринкової системи господарювання країни пов'язане зі зростанням активності малого підприємництва в усіх сферах економіки. Одним з важливих напрямів забезпечення конкурентного ринкового середовища регіону в ринковій економіці є розвиток малого підприємництва зокрема в аграрній сфері.

Мале підприємство – це невід'ємний елемент ринку, надважливий фактор розвитку та функціонування економіки, зокрема регіональної. Як зазначають фахівці, «двома китами, на яких стоїть

економіка є, з одного боку, великі структури, що надають їй стабільності та керованості, відчиняють шлях до широкомасштабної інновації, з другого боку – мале підприємництво, що формує конкурентне середовище та забезпечує гнучкість, індивідуалізацію виробництва» [9, с. 16].

Дослідження економічної суті малого підприємництва визначається певними обставинами. В першу чергу, воно об'єктивно існує та цілісно розвивається, як сектор регіональної економіки і є особливим типом підприємницької діяльності [7, с. 21]. Тому виникає необхідність чіткого розуміння поняття "підприємницька діяльність". Перше офіційне тлумачення вказаного терміну містилося у ст. 1 Закону України від 7 лютого 1991 року № 698-ХІІ «Про підприємництво», відповідно до якого підприємство – це «безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством» [4]. Із втратою чинності цього акту, на основі Господарського Кодексу маємо інше визначення: «підприємство – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [1, ст. 42]. Сучасне трактування цього поняття відрізняється від попереднього за характеристиками підприємництва і за результатами його діяльності. Нове ж тлумачення передбачає додаткову рису підприємницької діяльності – її ініціативність. Ця риса пов'язана із дослідженням всього нового, включаючи внутрішні відчуття здатності робити активні. Тобто підприємницька діяльність має бути схильна до новаторства, яке є основою розвитку інноваційної підприємницької діяльності.

Іншою відмінністю нового тлумачення терміну від попереднього є перелік необхідних результатів підприємницької діяльності. Прибуток у Кодексі [1] розглядається окремо від економічних результатів підприємницької діяльності, хоча він є її узагальнюючим показником. Таке розмежування пояснюється тим, що результати діяльності малого підприємства відображають загалом ефективність та результативність використання його економічного потенціалу (виробничого, ресурсного, фінансового) і характеризує загальні можливості підприємства. Тут простежується спроможність суб'єктів господарювання малого підприємництва розвивати науково-технічну та інноваційну діяльність, оскільки для впровадження нововведень необхідною умовою є наявність ресурсного потенціалу підприємницьких структур.

В економіці співіснують суб'єкти господарювання різних розмірів, зокрема й малі, які утворюють відповідну групу. Вчений З. Варналії поруч із поняттям «мале підприємство» використовує

категорію «дрібне виробництво», яка характеризує організаційно-технічний бік виробництва. В умовах ринкової економіки формою малої виробничої одиниці стає мале підприємство.

На думку З. Варналії «мале підприємство – це самостійна (за рахунок власних коштів) систематична інноваційна діяльність громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу (надприбутку)» [7, с. 23]. Використання поняття надприбутку задля характеристики інноваційної сторони малого підприємства є правомірним. Термін цей походить з економічної теорії, коли для аналізу рентних відносин застосовується поняття звичайного прибутку орендаратора і надприбутку власника земельної ділянки. Визначальною рисою категорії надприбутку є можливість його отримання лише застосовуючи ефективніші капітальні витрати, які включають пошук нових технічних рішень. Це означає, що отримання надприбутків можливе тільки в разі інтенсифікації господарської діяльності на основі впровадження інновацій.

На основі дослідження теоретичних джерел можна трактувати, що підприємство – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Розвиток підприємництва не можливий без інновацій. Із чого випливає, що інноваційний розвиток малого підприємства це така його систематична господарська діяльність на основі новаторства та новітніх технологій, яка забезпечує суб'єкту господарювання отримання прибутків, можливості ведення розширеного відтворення та конкурентні позиції в умовах ринку.

Засновник теорії інновацій Й. Шумпетер зазначив, що «функції підприємництва полягають головним чином в революціонізованні виробництва шляхом використання винаходів та інновацій або різноманітних можливостей для випуску нових або старих (але новим способом, за новою технологією) товарів, відкриття нових джерел сировини, ринків збуту, реорганізації виробництва тощо» [10, с. 175].

Щодо поділу підприємств як суб'єктів господарювання, то за оцінками спеціалістів Світового банку, у країнах, розвиваються, налічується близько п'ятдесяти тлумачень категорії малого підприємства. У економічно розвинених країнах існують різні класифікаційні ознаки віднесення суб'єктів підприємницької діяльності до категорії малих. Зазвичай, загальними показниками, за якими суб'єкти господарювання у ринковій економіці відносять до суб'єктів малого підприємства такі: чисельність персоналу, розмір статутного капіталу, обсяг обороту (прибутку), величина активів, та ін. (рис. 1).

Суб'єкти малого підприємства у країнах ЄС повинні відповідати не лише кількісним, але і якісним критеріям (наприклад, структура капіталу, незалежність від держави або групи осіб).

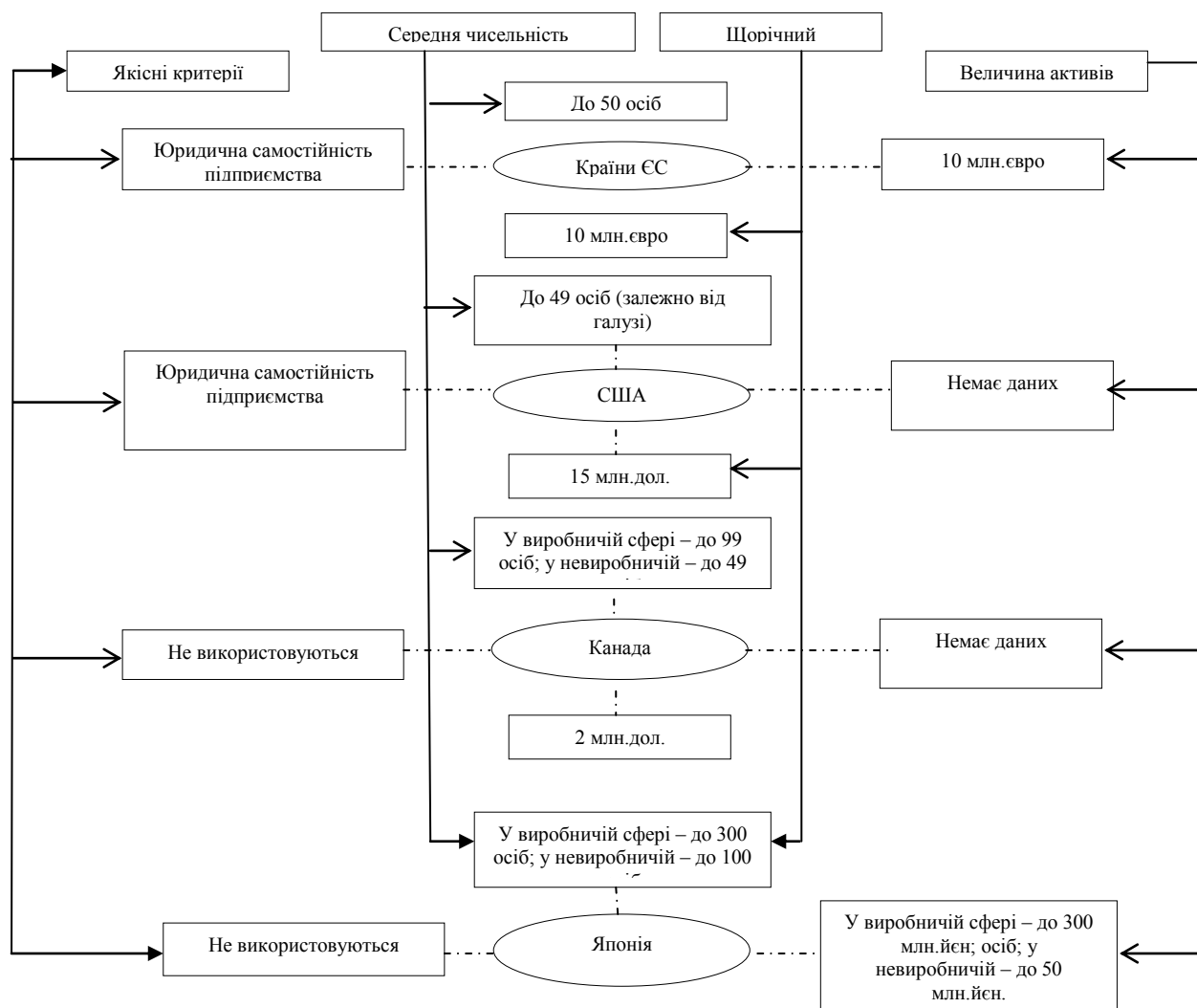

Рис. 1. Класифікаційні ознаки суб'єктів малого підприємництва в розвинених країнах (побудовано за даними [11])

Щодо України, то згідно вітчизняного законодавства малі підприємства – це підприємства, які відповідно до Господарського кодексу України кваліфікуються за показниками середньої чисельності зайнятих працівників, а також обсягом господарського обороту. Поділ суб'єктів малого підприємництва за видами діяльності, був представлений в нормативно-правовому акті [5, ст. 2], який втратив чинність з прийняттям Господарського кодексу України. Ми вважаємо, що відновлення цього критерію класифікації у діючому законодавстві забезпечило б проведення ефективнішого державного регулювання щодо малих підприємств, оскільки дозволяє повніше враховувати їх особливості функціонування в тій чи іншій галузі економіки.

Особливу увагу слід приділити аналізу визначення категорії «мале підприємство» в Господарському кодексі України [1] та Законі України «Про державну підтримку малого підприємництва» [2; 12]. Безпосереднє визначення вказаного поняття містилось в старій редакції [1], відповідно до п. 7 ст. 63 якого малими (незалежно від форми власності) є підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує

п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень.

Однак, в квітні 2012 року, після введення в дію Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» у визначення даної категорії в Господарському кодексі України з'явилися певні зміни. Суть цих змін полягає у тому, що тепер малі підприємства визначатимуться не як самостійна категорія, а як представники суб'єктів малого підприємництва (рис.2) [1, п.3. ст.55].

Такі законодавчі зміни пояснюються прагненням держави уніфікувати і внести ясність в тлумачення терміну малого підприємництва для покращення якості регуляторних заходів, які будуть проводитися по відношенню до нього.

У Законі України «Про захист економічної конкуренції» [3] дається офіційне визначення поняття малого підприємця, відповідно до якого «малий та середній підприємець – це суб'єкт господарювання, дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній фінансовий рік чи вартість активів якого не перевищує суми, еквівалентної 500

тис. євро, визначеної за курсом Національного банку України, що діяв в останній день фінансового року, якщо на ринках, на яких діє підприємець, є конкуренти із значно більшою ринковою часткою». Наведене трактування суттєво відрізняється від Закону [2]. Найістотношою відмінністю є те, що середнє та мале підприємництво об'єднані в одну категорію і розглядаються як одне ціле.

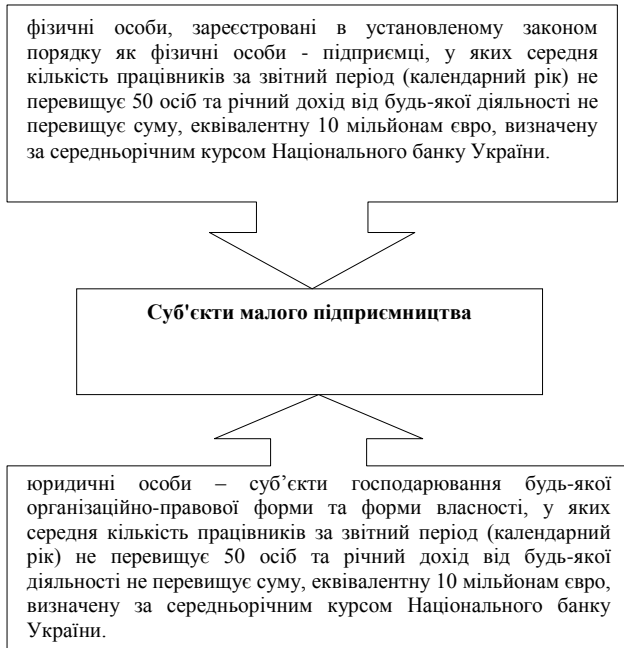

Рис. 2. Суб'єкти малого підприємництва

Розгляд малих та середніх підприємств як однієї категорії господарюючих суб'єктів наближається до традицій Європейського союзу, де використовується поняття «small and medium-sized enterprises (SMEs)» для визначення мікро-, малих та середніх підприємств [11, с. 39].

Однак, Закон [3] суперечить деяким нормативно-правовим актам, де середні підприємства відносять в окрему групу. Ще одна розбіжність цього Закону є обсяг виручки, яка становить 500 тис. євро. Відомо, що вказана сума була замінена на суму 10 млн. євро в більшості нормативно-правових актах України у 2012 році.

Отже, законодавче поле регулювання діяльності вітчизняного малого підприємництва характеризується значним рівнем розбіжностей різних нормативно-правових актів, що в свою чергу перешкоджає ефективному функціонуванню суб'єктів малого підприємництва, зокрема їх розвитку на інноваційній основі. Не регламентовано законодавчо підтримку інноваційної діяльності вітчизняного малого підприємництва як на державному рівні, так і в умовах регіону.

Проведене дослідження свідчить про те, що на законодавчому рівні немає єдиних усталених підходів та критеріїв, як і немає єдиної методики визначення малого підприємництва в наукових працях. При аналізі сутності малого підприємництва необхідним є визначення ролі, яку воно виконує у розвитку

вітчизняної економіки. Переважна кількість дослідників у сфері малого підприємництва сходяться на думці, що розвиток малого підприємництва розглядається як один з найважливіших факторів сприяння виходу з кризи економіки регіону, забезпеченню економічного зростання та соціальної стабільності у суспільстві [7; 8]. Так наприклад, З. Варналій та І. Кузнецова зазначають, що мале підприємництво робить «неоціненний внесок у вирішення проблем перехідної економіки, проблем трансформаційного, економічного та соціально-психологічного характеру» [6, с. 6].

В результаті дослідження, аналіз наукових праць та законодавчих документів показав, що в Україні до сих пір ще не сформовано єдиного підходу щодо розуміння та визначення категорії «мале підприємство», а також не встановлені уніфіковані критерії віднесення господарюючих суб'єктів до категорії малих підприємств. У нормативно-правових актах, які регулюють питання функціонування та розвитку малого підприємництва, не регламентується розвиток малого підприємництва саме на інноваційній основі, що забезпечило б вплив на трансформаційні процеси економіки регіону. На наше переконання, для ефективнішого державного регулювання інноваційної діяльності суб'єктів малого підприємництва, доцільним є поділ малих підприємств на групи (залежно від видів економічної діяльності), бо це дозволить повніше враховувати особливості їх функціонування в різних галузях економіки та сприяти інноваційному їх розвитку.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. – № 18. – Ст. 144.
2. Закон України “Про державну підтримку малого підприємництва” від 19.10.2000 р. № 2063-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – №51-52. – Ст. 447. [in Ukrainian].
3. Закон України “Про захист економічної конкуренції” від 11.01.2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 12. – Ст. 64.
4. Закон України “Про підприємництво” від 7 лютого 1991 року № 698-XII // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 14. – Ст. 168.
5. Закон України “Про підприємства в Україні” від 27 березня 1991 р. № 887-XII // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 24. – Ст. 272.
6. Варналій З.С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва / З. С. Варналій, І. С. Кузнецова. – К. : Ін-т екон. прогноз., 2002. – 104 с.
7. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – 3-тє вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2005. – 302 с.
8. Галан Н. І. Державна підтримка малого та середнього бізнесу: досвід розвинених країн: Монографія / Н. І. Галан. – Д. : Вид-во Дніпропетр. Нац. Ун-ту, 2007. – 188 с.
9. Куликов В. Образование финансово-промышленных групп / В. Куликов, Г. Латышева, А. Николаев // Российский экономический журнал. – 1994. – №1. – С. 16.
10. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития / Пер. В. С. Автономова. – М.: Директмедиа Паблшинг, 2008. – 401 с.

11. Commission recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises, Official Journal of the European Union L124/36, 20.5.2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF>.

References

1. *Hospodars'kyi kodeks Ukrainy (2003) [Economic code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy - Information of the Verkhovna rada of Ukraine, №18, art.144. [in Ukrainian].*
2. *Supreme Council of Ukraine. (2000). Pro derzhavnu pidtrymku malogo pidpryyemnytstva [About state support of small enterprise]. Law of Ukraine adopted on 2000, October 19, № 2063-III. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy-Information of the Verkhovna rada of Ukraine, №51-52, art.447. [in Ukrainian].*
3. *Supreme Council of Ukraine. (2001). Pro zaxyst ekonomichnoyi konkurentsiyi [About defence of economic competition]. Law of Ukraine adopted on 2001, January 11, № 2210-III. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy- Information of the Verkhovna rada of Ukraine, №12, art.64. [in Ukrainian].*
4. *Supreme Council of USSR. (1991). Pro pidpryyemnytstvo [About an enterprise]. Law of Ukraine adopted on 1991, February 7, №698-XII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady USSR- Information of the Verkhovna rada of USSR, №14, art. 168. [in USSR].*
5. *Supreme Council of Ukraine. (1991). Pro pidpryyemstva v Ukrayini. [About enterprises in Ukraine]. Law of USSR adopted on 1991, March 27, № 887-XII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady USSR - Information of the Verkhovna rada of USSR, №24, art. 272. [in USSR].*
6. *Varnaliy, Z.S. (2002). Derzhavna regulatoryna polityka u sferi malogo pidpryyemnytstva [A state regulatory policy of small enterprise]. Institute of economic prognostication. [in Ukrainian].*
7. *Varnaliy, Z.S. (2005). Male pidpryyemnytstvo: osnovy teorii i praktyky [Small enterprise: bases of theory and practice].*
8. *Galan, N.I. (2007). Derzhavna pidtrymka malogo ta seredn'ogo biznesu: dosvid rozvyenyx krayin [State support of small and middle business: experience of the developed countries]. Dnipropetrovsk. Dnepropetrovsk national university. [in Ukrainian].*
9. *Kulykov, V., Latysheva G., Nikolaev A. (1994). Obrazovaniye finansovo-promyshlennykh grup [Formation of financially-industrial groups]. Rosijs'ky ekonomicheskyy zhurnal - Russian economic magazine, 1, 16.*
10. *Shumpeter, J.A. (2008). Teoriya ekonomicheskogo razvitiya [Theory of economic development]. Direktmediya Publishing – Directmedia Publishing.*
11. *Commission recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises, Official Journal of the European Union L124/36, 20.5.2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF>.*

УДК 658:640.43

Л. В. Семенюк

аспірант

Львівського національного університету імені І. Франка, м. Львів

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКУ ЗБАЛАНСОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ В УПРАВЛІННІ ПРОДАЖАМИ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Метою статті є визначення переліку збалансованих показників, що можуть застосовуватись закладами ресторанного господарства в управлінні продажами, розширення переліку не фінансових показників та удосконалення обліково-аналітичного забезпечення їх розрахунку.

У результаті дослідження діяльності закладів ресторанного господарства, сформовано перелік показників, що можуть ефективно застосовуватися в управлінні продажами. Серед запропонованих показників виділені не фінансові, розрахунок яких потребує відповідного обліково-аналітичного забезпечення. Для їх розрахунку підприємству необхідно розширити аналітичний облік інформації про продажі, ввести в управлінський модуль обліково-аналітичної системи додаткові довідники, реєстри, документи та звіти, а також автоматизувати модулі, що стосуються розрахунку не фінансових показників.

Впровадження в управлінні продажами закладів ресторанного господарства ефективної системи збалансованих показників та налаштування обліково-аналітичного забезпечення розрахунку фінансових та не фінансових показників, дає змогу: отримувати широкий діапазон інформації про продажі, поглибити аналітику в частині управління продажами, підвищити швидкість отримання інформації, зменшити кількість помилок, що виникають в результаті ручного опрацювання інформації працівниками.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, продажі, збалансована система показників, фінансові показники, не фінансові показники, автоматизація розрахунку, заклади ресторанного господарства.